

АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ

У статті здійснюється аналіз управління як біосоціального феномену, визначається його роль у становленні нових аксіологічних орієнтирів особистості у контексті індивідуального та соціального проявів її буття. Розглядаються антропологічні виміри філософії управління в "індивідуалізованому суспільстві".

Ключові слова: філософія управління, індивідуалізоване суспільство, управління, постсоціальний поворот, особистість.

В статье анализируется управление как биосоциальный феномен, определяется его роль в становлении новых аксиологических ориентиров личности в контексте индивидуального и социального проявлений её бытия. Рассматриваются антропологические измерения философии управления в «индивидуализированном обществе».

Ключевые слова: философия управления, индивидуализированное общество, управление, постсоциальный поворот, личность.

Management as biosocial phenomenon analyzed in the paper, its role in the development of new axiological orientation of the individual in the context of individual and social manifestations of its life defined. Anthropological dimension of management philosophy of "individualized society" considered.

Keywords: philosophy of management, individualized society, management, post-social turn, identity.

Зосередження філософського мислення на темі управління є відображенням трьох реципрокних процесів, характерних для сучасних суспільств. Перший – це констатоване дослідженнями в галузях економіки і менеджменту зростання соціальної ролі інтелектуальної праці та інтелектуального капіталу, яке призводить до перерозподілу влади та благ і до конструювання уявлень про основоположне значення управління людськими ресурсами в економіці. Філософсько-економічні розвідки вказаної теми супроводжуються як легітимацією проблем філософського осмислення менеджменту, зокрема – управління людськими ресурсами, так і (з іншого боку) виникненням уявлень про кінець управління в темпорально осяжній перспективі. Другим процесом є вплив на індивідуальне буття людини інформаційних трансформацій, які формують новий тип світосприйняття, котрий ґрунтується на нових формах чуттєвого та інтелектуального досвіду людини, що пов'язано з процесами інформатизації, поступу кіберпростору тощо. Поступова заміна машинних технологій на інтелектуальні постає критерієм інфосоціуму, який перебуває у процесі становлення. Його трансформації впливають на формування образу дійсності, який змінює візуальні, аудіальні та кінестазійні способи отримання інформації. На інституційному рівні це виражається у третьому процесі – в антропологізації більшості сучасних наукових ідеацій. Їх суб'єктоцентризм породжений індивідуалізацією суспільства, поширенням когнітивних та гуманітарних технологій в усіх сферах життєдіяльності, а також розривом в індивідуальному та соціальному вимірах буття людини, де другий надає аскриптивні настанови першому (тобто низка самовизначень індивіда приписуються йому соціальними спільнотами). Зазначені процеси вказують на інтелектуально нову ситуацію, в якій конструюється філософський простір осмислення соціальних феноменів. Зокрема феномену управління, антропологічні виміри якого принципіві у зв'язку з актуальністю філософського пошуку природи людини.

Антропологічні виміри управління досліджуються у роботах П. Козловскі, В. Кутирьова, Т. Лукіних, Г. Можавевої, Л. Мельника, Л. Брюханова; проблеми поєднання індивідуального та соціального вимірів у найбільш значимих соціальних феноменах розкриваються у працях З. Баумана, Ю. Габермаса, А. Турена, А. Гриценка, О. Михайлевої, Р. Абдєєва.

Традиційно антропологічні виміри проблеми управління розглядалися у двох контекстах: з точки зору соціальної антропології, де шукалися структурні, функціональні, культурні особливості управлінських механізмів та їх вплив на конкретні форми правління; з позиції філософської антропології, де індивідуальні особливості людини, її самості та становлення особистості включалися у контекст існування соціальних інститутів. Проте сучасні тенденції свідчать про долання пріоритетності розведення на два полюси "індивідуального-соціального", "суб'єкт-об'єктного" бачення світу, про ви-могу інтеграції двох факторів, відтак – про формування нової позиції, в якій людина розглядається з точки зору її "інформаційної сутності" як включена в низку "мереже-вих" спільнот, в яких вона виступає "інформаційним вуз-лом". Сьогодні відбувається "поворот до постсоціально-го", редукування двох проблем до однієї – проблеми лю-дино-вимірності соціальних феноменів, у т. ч. – управління. Що й стає "місцем непорозуміння" сучасних дослідників, отже – темою для різнобачних розвідок.

Метою статті є виявлення антропологічних вимірів феномену управління у контексті пошуку соціокультурних детермінант "індивідуалізованого" суспільства.

Проблематизуючи спільні дослідницькі простори філософії та менеджменту, П. Козловскі стверджує: "Існує напруженість між особистим світом приватних взаємин і безособовим світом організації. Існує також необхідність утримування особистісних елементів в безособових організаціях, які повинні мати елемент життєвого світу у своїх взаємодіях. Ціллю філософії менеджменту є примирення елементів життєсвіту [Lebenswelt] в організації з її раціональною структурою та її духом раціональності, а також – надання раціональності світу особистих взаємин, не як колонізації організації або життєвого світу один одним, але визнаючи їх властивість бути взаємодоповнювальними" [13, с. 17–18]. Таким чином, німецький мислитель актуалізує проблему інтеграції індивідуального та соціального в управлінській та організаційній діяльності, звертаючись до однієї з дискурсивних філософських проблем сьогодення. Згадувана П. Козловскі раціональна структура управлінської діяльності виражається в запрограмованості та стандартизованості праці менеджера, де його воля діяльність не завжди береться до уваги, а управління постає безсуб'єктним. Разом з тим, як стверджує О. Туголуков, "управління людським індивідом суттєво не відрізняється від його соціалізації, а соціалізація – від "народження в мову" (символічний світ)" [10]. Але те, що індивідуальність є продуктом соціалізації, все ж не виключає того, що "форма нашої соціальності, як і форма суспільства, в якому ми живемо, у свою чергу, залежить від того, як ставиться і вирішується завдання «індивідуалізації»" [2, с. 181]. Тому проблему особистості в межах управлінської та організаційної діяльності повинна пос-тавати у широкому сенсі, у контексті особливостей умов існування соціального простору особистості, а в ширшому сенсі – у контексті усього її життєсвіту.

Сучасні наукові дискурси інтроєктивно відображають проблему розриву особистісного та соціального вимірів людського буття. Управління, яке є феноменальною основою менеджменту як науки, повинне виступати біосоціальним явищем, в якому оприявлюється проблема особистості, що пов'язано з індивідуалізацією соціального буття. Власного загострення ця проблема здобуває у зв'язку з поставанням "індивідуалізованого суспільства" (З. Бауман). Індивід у межах міжособистісних інтеракцій здобуває власну ідентичність через дис-танціювання (від самого себе), і саме те, що його самість є принципово соціальною структурою, уможливілює відчуття власної унікальності, без якого він ризикує сформувати хибну, кризову ідентичність. Як стверджує З. Бауман, "індивідуалізація" полягає в перетворенні людської ідентичності з "даності" в "завдання" і в наді-ленні діючих осіб відповідальністю як за вирішення цього завдання, так і за наслідки (включаючи побічні ефекти) виконання ними їх ролей; інакше кажучи, вона полягає у встановленні автономії індивіда de jure (хоча й не обов'язково de facto) [2, с. 181]. Проте індивідуалізація має й більш глобальні виміри. Процеси позбавлення індивідом абстрактності (що є суттєвою настановою сучасних соціальних дискурсів) призводять до розриву соціальних зв'язків. Отже, індивідуалізація соціального життя впливає з розпаду ідеї суспільства, зумовленого відсутністю в ньому метасоціальних принципів, які б забезпечували його інтеграцію. "Єдність соціального життя більше не впливає з ідеї суспільства, – стверджує А. Турен. – Навпаки, те, що називають суспільством, від-тепер розглядається як сукупність правил, звичаїв і при-вілеїв, проти яких повсякчасно мають бути спрямовані творчі індивідуальні й колективні зусилля" [11, с. 17].

У зв'язку зі зростанням ролі інтелектуального капіталу, а також із стрімким збільшенням інформаційних

потоків, в яких змінюється тип інформаційної праці людини, поступово формується нове ставлення до творчості, до кваліфікації, до знань і т.д. Як заявляють Л. Мельник та М. Брюханов, "у тріаді "БІО-ТРУДО-СОЦІО" провідне місце повинна зайняти особистісна (інформаційна) сутність людини, тобто людина "СО-ЦІО". Це означає, що саме особистісні якості людини будуть визначати розвиток виробничого середовища і формування контурів усього суспільства" [8, с. 17]. Отже, традиційне світоуявлення про залежність людини від економічних процесів – всезагальних і закономірних, а також про його техноцентризм не повною мірою відображають сутність індивідуалізованого суспільства. "Інформаційні потреби людини "соціо" покликані трансформувати всю систему ціннісних орієнтирів, формуючи своєрідне суспільне замовлення. Його основне призначення – вдоволення запитів, необхідних для розвитку особистісних якостей людини. Можна очікувати, що на зміну фізіологічним потребам людини "біо" (потреби в їжі, воді, середовищі проживання тощо) і технократичним інтересам людини "трудо" (прагнення до збагачення, кар'єрне зростання, престиж та ін.) придуть потреби людини "соціо", пов'язані з фізичним вдосконаленням людини, її інтелектуальним розвитком, реалізацією творчих здібностей, отриманням знань та ін." [8, с. 18]. Таким чином, запроваджуються докорінні зміни, які, при завжди наявній невизначеності майбутнього, усе ж виразно окреслюють образ людини-особистості як центральної проблеми економічних, філософських, соціальних дискурсів сучасності. Відтак можна констатувати новий *антропологічний поворот* у системі знань, який є найбільш глибоким гуманістичним досягненням сьогодення.

Індивідуалізація суспільства зумовлює переоцінку традиційних моделей цілісності інтегрованих у суспільство спільнот, що спонукає до констатації неоднозначності базових соціальних вимірів проблеми управління. Традиційну позицію виражає О. Туголуков: "організація та управління можуть бути ефективними тільки в тому випадку, коли вони початково окреслені в соціально-символічному устрої суспільства. Образ світу ("світогляд" у його безпосередньому сенсі) виступає як особливого роду універсальна смислоутворююча модель" [10]. Проте сучасні реалії відображають "занепад соціального", що здобуває власного відображення у неможливості віднайдення у суспільстві моделі, яка претендувала б на універсальність. Так, А. Турен, констатуючи кризу ідеї суспільства та занепад віри в інтеріоризований процес модернізації, стверджує: "жоден дієвець тут не може розглядатися як носій "справжньої" раціональності: кожен з них захищає конкретні інтереси й підкоряється груповим ідентифікаціям, що відповідають як захисним, так і наступальним стратегіям" [11, с. 16], що, на думку мислителя, уприсутнює єдиний тип реальності – зміну. Зміни зумовлюють ціннісні конфлікти, які стають атрибутом суспільного життя. Вони починають виражатися в конфліктах інтересів, самих соціальних дій, приводячи в рух могутні соціальні організми, центром яких є людина. "Розкол суб'єкта з науково об'єктивованою природою не проходить без наслідків для самосвідомості суспільства, котре стало світським" [12, с. 24]. Основною специфікою сучасного способу мислення порівняно з попереднім тепер стає перехід від *ratio* до *ego*, від забезпеченої чіткими пізнавальними методологіями стабільності зовнішніх моральних ідеалів, які раніше гарантувалися розумом, до полісемантичності й принципової відкритості для постійного творення нових смислів. У такій ситуації, в якій через ірраціональне відбувається розрив, аструктурованість, фраг-

ментарність, суттєвою й очевидною є необхідність віднайти координати, які забезпечили б узгодження потреби в гармонійній єдності людини з умовами суперечливих буттєвих колізій, викликаних відсутністю стійких аксіологічних орієнтирів. А їх відсутність демонструє той факт, що тенденцією сучасного соціуму виступає *долання гетерогенізації*.

Таким чином, індивідуалізоване суспільство несе в собі загрози, які, зрештою, у сукупності своїй постають у багатьох сферах соціального життя: економіка починає характеризуватися як "політична економія невизначеності" (З. Бауман), цілісність замінюється на фрагментарність, а наука перетворюється зі стрижневої структури на "ризому" (Ж. Дельоз). На думку З. Баумана, "суспільства, що колись боролися за те, щоб їх світ став прозорим, не піддавався небезпекам, був позбавленим сюрпризів, тепер виявляють, що їх можливості цілком залежні від мінливих і непередбачуваних таємничих сил, таких, як світові фінанси і біржі, і змушені безпомічно спостерігати, як скорочується ринок праці, зростає злиденність, деградують ґрунти, зникають ліси, підвищується вміст вуглекислого газу в атмосфері й наближається глобальне потепління" [2, с. 67]. Тотальна втрата контролю призводить до "паралічу політичної волі, до втрати віри в те, що колективним чином можна досягнути чогось суттєвого, а солідарні дії здатні внести рішучі зміни в стан людських справ" [2, с. 67]. Все це зумовлює занепад сподівань на соціальну уніфікацію, отже, втрату "монополії на сенс" (А. Турен), усунення цінності всезагальних концепцій та настанов на індивідуалізацію людини, яка опиняється перед надмірно динамічними суспільними трансформаціями.

Вказані перетворення відображаються і в класичному полі управлінської діяльності – в економіці, де сьогодні не існує провідної настанови на виявлення єдиного стрижневого уніфікованого розуміння глобальних процесів, які ставлять сучасних дослідників у інтелектуально нову ситуацію. Буття сучасного суспільства загалом сьогодні все частіше розглядається в економічному та управлінському вимірах. Остання оприявлюється в понятійних та рефлексивних неспівмірностях, наявність яких описується як відсутність єдиного методологічного інструментарію, який би достовірно інтерпретував процеси сучасної світової економіки. Як вказує П. Друкер, від застосування класичних економічних методик наслідки кризи сучасної економіки тільки поглиблюються: "Економістам і розробникам економічних моделей було б краще взагалі не користуватися жодною економічною теорією, ніж підганяти під свої висновки ту, яка у них є, тобто теорію "міжнародної економіки" – старовинний музейний експонат, що з'явився ще за часів Адама Сміта. Ця теорія неперевершена, але, на жаль, стосується тільки доіндустріальної економіки" [4, с. 137]. Прикладом, який ілюструє відсутність достовірного парадигмального понятійного апарату для опису трансформаційних процесів глобальної ойкумени є, зокрема, множина визначень економіки з позиції її потенційних пріоритетів: "наступна економіка (Next Economy) – економіка, яка прийде на зміну нинішній; нова економіка (New Economy) – економіка, що відрізняється від нинішньої, або економіка, що ґрунтується на інноваціях; *високотехнологічна* економіка (Hi-Tech Gift Economy) – економіка, що формується науково-технічним прогресом; *цифрова* економіка (Digital Economy) – економіка, що ґрунтується на електронних комп'ютерних технологіях; економіка *знань* (Knowledge Based Economy) – економіка, що ґрунтується на знаннях; економіка *послуг* (Service Economy) – економіка, в якій переважає сфера надання послуг; економіка *уваги* (Attention Economy) –

економіка з високою ціною відповідальності; *віртуальна* економіка (Virtual Economy) – економіка, що ґрунтується на віртуальних зв'язках; *мережева* економіка (Network Economy) – економіка, що ґрунтується на мережевих, горизонтальних зв'язках між економічними суб'єктами" [3, с. 9].

Проте, на думку А. Гриценка, у цьому спектрі понять можна виявити своєрідну характеристику майбутнього суспільства: "це суспільство, засноване на виробництві та споживанні інформаційних товарів і послуг; його виробничу основу складають високотехнологічні засоби виробництва, які контролюються комп'ютерними технологіями; значної ваги здобуває сфера послуг, а, отже, зростає міра взаємодії людей один з одним; значно зростає ступінь віртуалізації виробничих соціальних зв'язків, внаслідок чого створюються передумови для залучення широких мас населення в процеси прийняття рішень, сфера безпосереднього спілкування людей розширяється до глобальних масштабів; колосальний рівень технічної потужності людини обумовлює високий ступінь відповідальності за рішення, які приймаються; в організації економіки центр тяжіння переноситься з вертикально сформованих ієрархічних структур на горизонтальні мережеві зв'язки" [3, с. 9-10]. У вказаних характеристиках нескладно виявити, що *орієнтація на людину є спільним знаменником усіх сучасних економічних детермінацій*. Людина позбувається ролі гвинтика в гігантській виробничій машині (такими словами виражалася екзистенційна стурбованість становищем людини в індустріальну епоху). Відкритість сучасних мережевих структур робить людину рівноправним учасником будь-яких комунікативних спільнот, в яких вона здатна виявити власну компетентність (комунікативну та когнітивну) і креативність. Отже, комунікація стає важливою єдиною ланкою економічних процесів, а людина – "інформаційним вузлом" (М. Кастельс), або – індивідуалізованим центром економічних взаємодій. Ця інтерпретація становища людини не долає проблеми особистісного розвитку в межах значимих соціальних спільнот, проте вказує на нові соціальні умови управлінської діяльності – управляти доводиться не завжди групами, але й – індивідами, особистостями. У такій ситуації змінюються стандарти щодо мотиваційної та інших функцій менеджменту. Класичні підходи починають критикуватися як надмірно деіндивідуалізовані. Так, В. Кутирьов критикує надмірну функціональність управлінських процесів, в яких виникає спрямованість на "постлюдське управління": Сьогодні "модель безлюдного автоматизованого заводу виходить за межі місця-будівлі й функціонує як детерієзована система. У замкненому кібернетичному контурі необхідність суб'єктного втручання є виразом недосконалості обраної схеми. Ідеалом управління стає його відсутність" [5, с. 277]. "Відсутністю управління" дослідник називає управлінську ситуацію, в якій управлінський процес відбувається поза врахуванням ролі та місця особистості в ньому. І це суперечить основним настановам індивідуалізованого суспільства, в якому роль людського фактору в будь-якій діяльності розглядається як пріоритет першого порядку.

Таким чином, антропологічний вимір філософії управління виникає з її прагнення до осмислення соціальних феноменів в умовах виникнення простору, який можна назвати "пост соціальним". Як заявляє А. Турен, "три великих тенденції нашого часу – перемога інструментальності, що перетворилася на стратегічну дію, відступ у царині приватного життя і екологічна глобалізація проблем, піднятих технологією – разом утворюють постсоціальне поле, в якому власне соціальні стосунки до самого себе і до природи постають відокрем-

леними один від одного" [11, с. 75]. Дані умови змушують філософію управління шукати нові умови для утворення певної інтеграції соціальних об'єктів власного дослідження, при цьому множина наявних підстав для такої інтеграції утворює цілий ряд різнорідних акцентів у спробі спільнот самовизначитися. Відтак виникають нові соціальні детермінації, зумовлені підвищеною увагою до людських ресурсів та формуванням настанов на розвиток інтелекту та на креативність. Ці елементи призводять до "зміни соціальної структури суспільства, більш високого рівня управління, більш раціонального використання ресурсів, пов'язаних з цими факторами, новими можливостями у виробництві, споживанні і зниженні витрат ресурсів на випуск продукції та послуг" [6]. Інформація та управління постають у тісній взаємозалежності. Інформація перетворюється на глобальний, у принципі невиснажний ресурс людства, яке вступило в нову епоху розвитку цивілізації – епоху інтенсивного освоєння цього інформаційного ресурсу й "нечуваних можливостей" феномену управління [1, с. 8]. Відтак, постає "суспільство інтелекту", в якому "володіння інформацією досить важливе для соціальних систем, соціальних груп та індивідів, але більш переваги отримують ті суб'єкти, які продукують інтелектуальні потоки і керують ними [9, с. 47]", – зазначає О. Михайлова.

Отже, індивідуалізоване "суспільство інтелекту" переоцінює як роль управління, так і його способи, технології та механізми. "Архімед когось сказав: "Дайте мені точку опори, і я переверну Землю, – міркує М. Маклюен. – Сьогодні він ткнув би пальцем у наші електричні засоби комунікації і сказав би: я спиратимусь на ваші очі, вуха, нерви і мозок, і світ буде обертається в будь-якому ритмі й на будь-який лад, як тільки я забажаю [6, с. 81]". Проте інформаційні способи впливу не тотожні управлінським впливам. У креативно орієнтованому індивідуалізованому суспільстві діяльність у сфері менеджменту ускладнена множиною інформаційних потоків та наявністю мережевої структури спільнот, в яких сьогодні тільки починає здійснюватися ієрархізація інформаційного кшталту. Проблема інформаційних впливів у межах управлінської діяльності кидає такі ж виклики сучасній людині, як і сама ця діяльність. Вони пов'язані із загрозою втрати контролю над розвитком людини. Новий антропологічний поворот, що народився сьогодні як наслідок зростання актуальності креативної та інноваційної діяльності, перебуває під ризиком занепаду. "Безсуб'єктне автоматичне пост(не)управління" – такий термін вживає В. Кутирьов, виражаючи занепокоєння втрати управлінням антропологічних складових [5, с. 277]. Відтак пошук найбільш відповідних форм управління, які б орієнтувалися на інтелектуальну особистість – актуальна тема філософських розмислів.

Індивідуалізація суспільства зумовлює актуалізацію філософсько-антропологічних визначень усіх феноменів соціального та індивідуального вимірів буття людини. Зокрема – феномену управління, онтологічний вимір якого розкривається в його біосоціальної сутності (адже феномен управління може бути розглянутий і як властивість соціальної системи, і як сутнісний аспект діяльності людини). Відтак заперечення єдиного образу світу, відсутність уніфікації не формує для філософської та соціальної антропології опору в "єдиній смислоутворюючій моделі", проте актуалізує ці два предметні поля саме у зв'язку з фрагментарністю настанов, які людина отримує в процесі формування світогляду. У контексті вказаних перетворень здобуває актуальності проблема інтерпретації співвідношення індивідуального та соціального вимірів управління (передусім – у зв'язку з загальними настановами сучасного суспільства, буття

якого все частіше розглядається як в економічному, так і в управлінському вимірах).

Вказана тенденція знаходить власне відображення в проблемному полі менеджменту, філософські засади яко-го доцільно розглядати у контексті проблеми співвідношення індивідуального та соціального, що імплікативно впливає з сучасних концептуалізацій філософії управління. Як бачимо, філософія управління суб'єктоцентрована за своєю суттю – людина як дієвець, як особистість виступає центральним феноменом філософії управління.

Індивідуалізація суспільства впливає на переоцінку способів здійснення управлінської діяльності. Управління колективом не тотожне управлінню індивідуалізованими особистостями "суспільства інтелекту". Відтак філософія управління виступає полем конструювання архітектоніки методології менеджменту, побудованого на уявленні про природу людини та її становище в сучасному світі.

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации [Текст] : [монография] / Р. Ф. Абдеев. – М. : "ВЛАДОС", 1994. – 187 с. 2. Бауман З. Индивидуализированное общество [Текст] : [монография] / З. Бауман. – М. : Логос, 2005. – 390 с. 3. Гриценко А. А. Предисловие. Взгляд в информационно-сетевое будущее общества [текст] / А. А. Гриценко // Социально-экономические проблемы информационно-го общества : [монография]. – Вып. 2. – Сумы : Университетская кни-га, 2010. – С. 8–10. 4. Друкер П. Эпоха разрыва : ориентиры для нашего

меняющегося общества [Текст] : [монография] / П. Друкер. – М. : ООО "И. Д. Вильямс", 2007. – 336 с. 5. *Кутырев В. А.* О конце управления в XXI веке [Текст] / В. А. Кутырев // *Философия хозяйства*. Альманах центра общественных наук и экономического факультета МГУ. – 2004. – № 4 (34). – С. 275–278. 6. *Лукиных Т. Н.* Информационные революции и их роль в изменении общества [Электронный ресурс] / Т. Н. Лукиных, Г. В. Можаяева // Открытый междисциплинарный электронный журнал "Гуманитарная информатика". – Режим доступа : http://huminf.tsu.ru/e-jurnal/magazine/3/luk_moz.htm. – Название с экрана.

7. *Маклюэн М.* Понимание медиа : внешние расширения человека [Текст] : [монография] / М. Маклюэн. – М. : Жуковский : "КАНОН-пресс-Ц", "Кучково поле", 2003. – 464 с. 8. *Мельник Л. Г.* Шаги к информационному обществу (вместо введения) [Текст] / Л. Г. Мельник, М. В. Брюханов // *Социально-экономические проблемы информационного общества* : [монография]. – Вып. 2. – Сумы : Университетская книга, 2010. – С. 11–17. 9. *Михайлева Е. Г.* Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений [Текст] : [монография] / Е. Г. Михайлова. – Х. : Изд-во НУА, 2007. – 576 с. 10. *Туголуков О. В.* Антропология социальной организации и управления (К постановке проблемы) [Электронный ресурс] / О. В. Туголуков. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/465/30/>. – Название с экрана. 11. *Турен А.* Повернення дієвця [Текст] : [монография] / А. Турен. – К. : Альтерпрес, 2003. – 320 с. 12. *Хабермас Ю.* Способны ли сложно - составные общества к формированию разумной идентичности? [текст] / Ю. Хабермас // В поисках национальной идентичности. Философские и политические статьи. – Донецк : Донбасс, 1999. – С. 5–41.

13. *Koslowski P.* Elements of a Philosophy of Management and Organization / P. Koslowski. – Berlin : Springer, 2010. – 212 p.

Надійшла до редколегії 24.11.11